

Dini Kültlerde Terör Örgütüne Dönüşme Potansiyeli: Aum Shinrikyo Vakası

The Potential for Religious Cults to Transform into Terrorist Organizations: The Aum Shinrikyo Case

<https://doi.org/10.52792/tws.989841>

Kürşad Kaan ERGÜN

Araştırma Makalesi

¹ Adalet Bakanlığı

ORCID: 0000-0002-4943-7049

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Kürşad Kaan ERGÜN

E-posta/E-mail:

kkaganergn@gmail.com

Geliş tarihi/Received:

02 Eylül 2021

Revizyon talebi/Revision Requested:

10 Eylül 2021

Son revizyon /Last revision:

04 Ekim 2021

Kabul tarihi/Accepted:

10 Ekim 2021

Atıf/Citation:

Ergün, Kürşad Kaan. "Dini Kültlerde Terör Örgütüne Dönüşme Potansiyeli: Aum Shinrikyo Vakası". *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, 2, no. 2 (2021): 196-207.

Özet

Günümüzde, Dünya üzerinde belki de milyonlarca dini grup ve oluşum bulunmaktadır. Bu grup ve oluşumların bir kısmı, yapısal olarak kuruluş amaçları itibariyle şeffaf ve yalnızca ibadet odaklı olup, diğer bir kısmı ise kült olarak tabir edilen yapılarla ortak özellikler göstermektedir. Kült benzeri özellikler taşıyan bu dini grupların bir kısmı bürokratik, ekonomik ve insan gücü anlamında büyük bir gücü elinde barındırmaktadır. Kült benzeri özellikler taşıyan ve büyük bir gücü bünyesinde barındıran dini grupların büyük çoğunluğu toplum açısından herhangi bir tehlike arz etmez iken, bu gruplar terör örgütlerine dönüşmeleri durumunda, devlet ve toplum açısından geleneksel bir terör örgütünden çok daha fazla tehlike yaratacaklardır. Bu makalede, kült benzeri dini grupların terör örgütlerine dönüşmeleri halinde, sahip oldukları avantajlar nedeniyle geleneksel terör örgütlerinden daha tehlikeli olacakları hususu, yaşanmış, bir örnek olan Aum Shinrikyo örgütü merkeze alınarak analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Aum Shinrikyo, dini kült, terörizm, gizli tehlike

Abstract

Today, there are perhaps millions of religious groups and formations worldwide. Several of these organizations and groupings are transparent and only concerned with spiritual issues in accordance with their structure and objectives of establishment. Others, on the other hand, have characteristics with so-called cult formations. Additionally, some of these cult-like religious organizations wield considerable bureaucratic, economic, and human power. The majority of religious organizations that exhibit cult-like characteristics and wield considerable influence do not represent any threat to society. However, if these groups turn into terrorist organizations, they pose a much greater threat to the state and society than a conventional terrorist organization. This article will examine the argument that if cult-like religious groups become terrorist organizations, they will be more dangerous than conventional terrorist organizations owing to their advantages. The Aum Shinrikyo organization will be used as a case study.

Key Words: Aum Shinrikyo, religious cults, terrorism, hidden danger

GİRİŞ

Günümüzde, sayıları belki de milyonlarla ifade edilebilecek miktarda dini grup ve oluşum bulunmaktadır. Genellikle ibadet odaklı olarak kurulan bu grup ve oluşumların büyük çoğunluğu topluma veya devlete karşı herhangi bir tehlike oluşturmazken, bir takım yapısal özellikleri ile diğerlerinden farklı olanlarının, zamanla belirli nedenler sonucunda terör örgütüne dönüştükleri ve bu şekilde toplum ve devlet açısından tehlike oluşturdukları görülmüştür. Terör örgütüne dönüşen bu yapıların, kült benzeri özellikler taşıyor olmaları nedeniyle diğer dini gruplardan farklılık gösterdikleri gözlemlenmektedir. Kült benzeri özellikler ile kast edilen, bu grupların yapısal olarak ruhani lidere koşulsuz itaat, grup dışına karşı kati suretle gizlilik, keskin çizgilerle belirlenmiş olan örgütsel ve hiyerarşik yapı, grup üyelerinin sosyal hayattan izole edilerek tüm yaşamlarını gruba adanmalarının sağlanması şeklindeki özellikler olup, bu makalede, kült benzeri özellikler gösteren dini yapıların terör örgütüne dönüşmeleri halinde, devlete ve topluma karşı geleneksel bir terör örgütünden daha fazla tehlike arz edecekleri tezi, bu tarz terör örgütlerinin en ünlülerinden birisi olan Aum Shinrikyo örgütü merkeze alınarak tartışılacaktır.

Başka bir ifadeyle, bu makale ile vurgulanmak istenen ana tartışma konusu, kült benzeri özellikler taşıyan dini grupların, terör örgütüne dönüşmeleri durumunda kuruluşları itibarıyla terörü araç olarak kullanan geleneksel terör örgütlerinden daha tehlikeli olacakları hususudur. Dünyada aktif olarak faaliyet gösteren çok sayıda dini oluşumun bulunması, bu oluşumların azımsanamayacak bir kısmının kült benzeri özellikler taşıyor olmaları, kült benzeri özellikler taşıyan dini gruplarda da terör örgütüne dönüşme potansiyeli bulunuyor olması nedeniyle, makalede tartışılan konu büyük önem arz etmektedir. Bu şekilde bir dönüşüm geçiren çok sayıda terör örgütü bulunmamaktadır. Buna rağmen, makalenin ana konusunun bir takım dini grupların yapısal özellikleri nedeniyle sahip oldukları dönüşüm potansiyeli olması nedeniyle makalede örnek çeşitliliğinden ziyade söz konusu grupları potansiyel tehlike konumuna sokan özelliklere vurgu yapılmıştır.

Bu çalışmada terör örgütleri ile kült yapıları arasındaki benzerlikler, kült yapılarının kuruluşları itibarıyla siyasi arenada ve toplum nezdinde sahip oldukları avantajlar belirtilerek, örnek olay incelemesi ile ortaya konulacaktır. Bahsedilen tartışma konusunda ortaya konulan iddiayı vurgulamak amacıyla, kült benzeri özellikler taşıyan bir dini grup olarak kurulan, ancak daha sonra çeşitli nedenler doğrultusunda terör örgütüne dönüşen Aum Shinrikyo isimli örgütün geçirdiği süreçler analiz edilmiş olup, analiz sonuçları değerlendirilerek tartışma konusu sonuca bağlanacaktır.

Makalenin ilk kısmında, terörizm ve kült terörizmi kavramlarının tanımları yapılarak, tanımlar arasında bulunan farklılıklar örnekler ile belirtilecektir. İkinci kısımda ise, dini kültürler ile terör örgütleri arasında bulunan benzerlikler ve farklılıklar ortaya konularak, bu sayede dini kültürlerin kuruluşları itibarıyla sahip oldukları avantajların, kültürlerin terör örgütüne dönüşmeleri halinde devlet ve toplum açısından yarattıkları tehlikeler analiz edilecektir. Üçüncü kısımda ise Aum Shinrikyo örgütü örnek olay olarak açıklanan tanımlar ve veriler ışığında incelenerek, ana tartışma konusunda vurgulanan dini kültürlerin terör örgütlerine dönüşmeleri durumunda daha tehlikeli olacakları hususu gösterilecektir. Son kısımda ise makalenin ana tartışma konusunu oluşturan varsayımın oluşmasına neden olan faktörler ayrı ayrı anlatılacaktır.

GELENEKSEL TERÖRİZM VE KÜLT TERÖRİZMİ KAVRAMLARI

Konu terörizm olduğu zaman, uluslararası literatürde öne çıkan en önemli sorunlardan bir tanesi, terörizmin tanımı hususudur. Öncelikle vurgulamak gerekir ki, terör eylemleri siyasi amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen eylemler niteliğindedir. Terörizmin bu yapısı nedeniyle uluslararası arenada devletlerin farklı terör örgütlerine farklı yaklaşımları bulunmaktadır. Devletler, siyasi yaklaşımlarına ve devletler arası ilişkilerin güncel niteliğine bağlı olarak belirli grupları terörist olarak veya özgürlük savaşçıları olarak nitelendirmektedirler.¹ Açıklanan bu nedenden dolayı, terörizmin uluslararası toplumda herkes tarafından kabul görmüş ortak bir tanımı bulunmamaktadır. Bu nedenle terörizmin tanımı toplumdaki topluma veya yazardan yazara değişiklik gösterebilmektedir.

Mevcut durum bu şekilde olmasına rağmen, genel anlamda kabul görmüş tanımlar da bulunmaktadır. Örneğin, Bruce Hoffman'ın, *Inside Terrorism* isimli kitabında yapmış olduğu tanım da bu minvaldedir. Hoffman terörizmi, siyasi bir amaca ulaşma gayesi kapsamında kullanılan şiddet veya şiddet kullanma tehdidi olarak tanımlamaktadır.² Alex P. Schmid ise terörizmi, “Devlet tarafından veya gizli oluşumlar tarafından, kriminal veya politik nedenler doğrultusunda gerçekleştirilen ve amacı hedeflerin imhası olmayan, şiddet içeren eylemler” olarak tanımlamaktadır.³ Hoffman ve Schmid tarafından yapılmış olan genel nitelikli tanımlar, terörizm literatüründe kabul görmüş tanımlardan olmaları ve bu çalışmada vurgulanan terörizm olgusunu açıklayıcı nitelikte olmaları nedeniyle bu makalede değinilecek olan hususlar açısından yeterli bir tanım niteliğindedir.

Makalenin konseptsel olarak ana konusunun kült terörizmi olması nedeniyle, kült kavramının da tanımının yapılması gerekmektedir. Kült kavramının tanımı için, bu konuda yapmış olduğu çalışmalarla öne çıkan yazar Masoud Banisadr'ın eserlerine bakılması faydalı olacaktır. Banisadr kültleri, lider ve davranış odaklı, güçlü bir örgütsel yapıya sahip, dışı kapalı, gizliliği ön planda tutan, kendilerini toplumun geri kalanından izole eden insan toplulukları olarak tanımlamaktadır.⁴

Terörizm ve kült terimlerinin tanımları bu şekilde olmakla birlikte, geleneksel terörizm ve kült terörizmi ile belirtmek istenen yapılar birbirlerinden farklı yapılardır. Bu makalenin konusu açısından, geleneksel terörizm kavramı ile, kuruluşundan itibaren terörizmi araç olarak kullanan terör örgütleri kastedilmekte iken, kült terörizmi kavramı ile, kült benzeri özellikler taşıyan dini gruplardan dönüşen terör örgütleri kastedilmektedir.

Bu açıklamalar ışığında PKK, IŞİD, Tamil Kaplanları, FARC, Kızıl Tugaylar gibi örgütlerin kuruldukları andan itibaren siyasi hedeflerine ulaşmak amacıyla şiddeti araç olarak kullanmaları nedeniyle yapısal anlamda geleneksel terör örgütü kapsamında; Aum Shinrikyo, Boko Haram, Jund As-Samaa gibi örgütlerin ise kuruldukları ilk aşamada siyasi bir yönü olmayan ve ibadet odaklı olarak insanları bir araya getirmeyi hedefleyen gruplar olarak kurulup, ilerleyen aşamalarda çeşitli

¹ Terör çalışmalarında yaygın olarak kullanılan söylem, “One Man’s Terrorist Another Man’s Freedom Fighter” şeklindedir.

² Alex Schmid, *Terrorism - The Definitional Problem*, Case W. Res. J. Int’l L. 375 (2004)

³ Bruce Hoffman *Inside Terrorism*, (USA: Columbia University Press, 2005), 3.

⁴ Alex Schmid, *Terrorism - The Definitional Problem*, Case W. Res. J. Int’l L. 375, 2004), 36.

⁵ Masoud Banisadr, *Living and Escaping Terrorist Cults*, (2016).

nedenlerden dolayı şiddeti araç olarak kullanmaya başlamaları nedeniyle kült terör örgütü kapsamında kaldıkları söylenebilir.

DİNİ KÜLTLER VE TERÖR ÖRGÜTLERİ ARASINDAKİ BENZERLİKLER

Makalenin giriş kısmında da değinildiği üzere, kültürler ile ortak birtakım özellikler taşımaları nedeniyle diğerlerinden farklılık gösteren dini gruplar bulunmaktadır. Bu grupları, diğerlerinden ayıran kült benzeri özellikler, ruhani lider odaklı olma, güçlü bir örgütlenme içerisinde olma, dışa kapalı ve gizliliği öne çıkaran tutumları benimseme, toplumun geri kalanından izole olma şeklinde ifade edilebilir. Bu özellikler, geçmişten günümüze kurulmuş olan terör örgütlerinde var olan veya bu örgütlerin sahip olmaya çalıştıkları özelliklerdir. Şöyle ki, terör örgütleri tarafından mensupları lider kadroya bağlı olan, herkesin iş bölümünün belli olduğu sağlam bir örgütlenme yapısına sahip, gizliliğin ön planda olduğu, toplumun geri kalanından izole olarak yaşanan bir yapı kurulması hedeflenmektedir.

Terör örgütleri için durum böyle iken kült benzeri özellikler taşıyan dini gruplar için de farklı nedenler doğrultusunda durum aynı şekildedir. Söz konusu dini gruplar da modern devletin kurallarının dışında, kendi inanç sistemlerinin öngördüğü yaşam tarzını benimseyen, gruplarına sonuna kadar bağlı olan, grup içi kuralları ve yaşantıları yalnızca grup içerisinde tutan, ruhani liderlerine koşulsuz sadakat gösteren üyelerden oluşmaktadırlar.

Terör örgütleri ve dini kültürler arasında bulunan benzer özelliklerin makalenin konusunun daha sağlıklı bir şekilde anlaşılabilmesi adına detaylı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Öncelikle üzerinde durulması gereken konu, dini kültürlerin ve terör örgütlerinin benzer örgütlenme şekilleridir. Terör örgütleri, örgüt içi hiyerarşiyi sağlayabilmek adına, lider kadroya bağlı bir kadro oluşturmak zorundadır. Şiddet içeren eylemleri, süreklilik içerisinde ve güvenlik güçlerine yakalanmadan yapabilmek adına, örgütsel yapıyı güçlü kurmalıdırlar. Bu nedenle terör örgütlerinde iş bölümü, birimler ve alt birimler arası ilişkiler, rütbelere ve hiyerarşi gibi örgütlenme yapısına ilişkin konular büyük önem arz etmekte olup, bu önem derecesine uygun bir şekilde düzenlenmektedir.⁵

Dini kültürlerde ise, ruhani lider ve etrafında bulunan çekirdek kadro modern devlet kurallarını yok sayacak, ruhani liderden gelecek “dini” emirleri sorgulamadan yerine getirecek, gerektiğinde bağlı bulunduğu gruba maddi yardımlarda bulunacak bir grup oluşturmak zorundadırlar. Bu nedenle, terör örgütlerinde olduğu gibi, dini kültürlerde de iş bölümü, birimler ve alt birimler arası ilişkiler, rütbelere, hiyerarşi ve lidere kesin bağlılık gibi konular çok önemli olup, örgütsel yapı bu konular baz alınarak oluşturulmaktadır.⁶

Terör örgütleri ve dini kültürler açısından önem arz eden ve benzerlik gösteren konulardan bir diğeri ise gizlilik konusudur. İki oluşum da gizliliğe büyük önem vermektedirler. Terör örgütlerinde de dini kültürlerde de yeni katılımcıların uzun bir kabul süreci bulunmaktadır. Yeni katılımcılar, tam olarak kabul edildikleri durumda dahi katıldıkları oluşumun işleyişiyle ve iç yapısıyla alakalı olarak çok fazla bilgiye sahip değildirler. Üyeler yapı içerisinde ilerledikçe, kendilerine izin verildiği ölçüde, bilmesi gerektiği kadarıyla gizli bilgilere vakıf olabilmektedirler.

⁵ João Ricardo Faria, and Daniel Arce. "A Vintage Model of Terrorist Organizations." (*The Journal of Conflict Resolution* no. 4, 2012), 56.

⁶ Colin Campbell, "Clarifying the Cult." (*The British Journal of Sociology* no. 3, 1977), 28

Yukarıda bahsedilen gizlilik konusu, terör örgütleri açısından deşifre olmamak ve etkisiz hale getirilmemek adına önem arz etmektedir.⁷ Dini kültürler ise, ruhani lidere bağlılığı tam olan, maddi hayatın kendisinden uzaklaşmış, kendisini maneviyata adanmış, yekvücut hareket edebilen ve toplumun kalanından soyutlaşmış üyelerle bir grup oluşturabilmek adına ketumiyete önem verecek şekilde hareket etmek zorundadırlar.⁸

Karşılaştırması yapılan iki grup açısından benzerlik gösteren bir diğer konu ise lidere bağlılık konusudur. Terör örgütleri kuruluş amacı itibarıyla kanunlara aykırı eylemlerde bulunacak gruplardandır ve mensuplarının bu durumu kabullenerek kanunlara göre değil, bağlı oldukları örgütün lider kadrosunun emir ve talimatlarına göre hareket prensibini koşulsuz olarak içselleştirmiş olmaları beklenmektedir. Aksi takdirde örgütün siyasi amaçları doğrultusunda şiddet içeren eylemlerde bulunması ve devlet tarafından gerçekleştirilecek olan güvenlik operasyonlarına karşı kendisini savunması mümkün olmayacaktır.

Dini kültürlerde ise ruhani liderin Tanrı ile insanlar arasında bulunan köprü olduğu, ruhani liderin Tanrının sözlerini aktardığı, yerine göre “mesih” konumunda olduğu, liderde Tanrı tarafından bahşedilmiş olan günahları affetme, kulları cehennem azabından veya yaklaşmakta olan kıyamet gününde yaşanacak olan cezalandırmalardan⁹ koruma ve bağışlama yetkisinin bulunduğu gibi inanışların bulunması nedeniyle, mensupların lidere koşulsuz itaati bulunmaktadır. Bu durumda denilebilir ki dini kültürlerde grubun bir araya gelme amacını oluşturan fikirlerden ziyade, liderin kendisine yönelik bir sadakat oluşmaktadır.¹⁰

Dini kültürler ile terör örgütleri açısından benzerlik gösteren özelliklerden sonuncusu ise kültürlerin ve terör örgütlerinin sahip oldukları yerel ve uluslararası finans kaynaklarıdır. Terör örgütleri örgütün rutin faaliyetlerini ve eylemlerini finanse etmek adına farklı kaynaklardan faydalanmaktadırlar. Devlete karşı bir savunma mekanizması olarak ve örgütün kuruluşundan itibaren oluşturmaya çalıştığı gizlilik ve ketumiyeti bu bağlamda da sağlamak amacıyla finans kaynaklarını genel itibarıyla ülke dışında oluşturmayı hedeflemektedirler. Dini kültürler ise, yine aynı şekilde faaliyetlerini karşılamak adına farklı finans kaynakları kullanmaktadırlar. Dinin bütünleştirici etkisi nedeniyle, dini kültürler dünyanın farklı yerlerinde, farklı şirketlerden, bireylerden, yerine göre ülkelerden maddi destek görebilmektedirler. Bu nedenle dini kültürlerde yurtdışında farklı finans kaynakları oluşturmaktadırlar.¹¹

Sonuç itibarıyla terör örgütleri ile kültür benzeri özellikler taşıyan dini gruplar arasında gizlilik, lidere bağlılık, örgütlenme ve finansal yapılanma konularında ciddi benzerlikler bulunmaktadır. Bu benzerlikler dini kültürlerin belirli nedenler doğrultusunda terör örgütlerine dönüşmeleri durumunda ciddi avantajlar oluşturmaktadır. Bu durumda denilebilir ki, kültür benzeri dini gruplar sahip oldukları özellikler nedeniyle, siyasi etkinlik elde etme ve şiddeti bir araç olarak kullanma yönünde eğilim gösterdiklerinde toplum ve devlet açısından potansiyel birer tehdit oluşturmaktadırlar. İlerleyen

⁷ Jürgen Mackert, The secret society and the social dynamics of terrorist behavior. *Revue de synthese*, 135(4), 331–359, 2014.

⁸ Georg Simmel, "The Sociology of Secrecy and of Secret Societies." (*American Journal of Sociology* 11, no. 4, 1906)

⁹ Karl Umbrasas, "The Life Course of Apocalyptic Groups." (*Journal of Strategic Security* 11, no. 2, 2018), 36

¹⁰ Julia Layton, "How Cults Work". (2006)

¹¹ Gregory Rose, Terrorism Financing in Foreign Conflict Zones. (*Counter Terrorist Trends and Analyses*, 10(2), 2018) 11-16

Elicen Barker, Religious Movements: Cult and Anticult Since Jonestown, (*Annual Review of Sociology*, 12, 1986), 329-346

aşamalarda bu belirtilen özelliklerin kült benzeri dini yapıları nasıl bir tehdit haline getirebileceği Aum Shinrikyo örneği üzerinden ortaya konulacaktır.

DİNİ KÜLTLER VE TERÖR ÖRGÜTLERİ ARASINDAKİ FARKLILIKLAR

Dini kültürler ile terör örgütleri arasında benzerlikler olduğu kadar önemli farklılıklar da mevcuttur. Dini kültürlerin yapısal olarak sahip oldukları avantajların ve bu avantajlar nedeniyle geleneksel terör örgütlerine nazaran daha tehlikeli oldukları durumunun net bir şekilde ortaya konulabilmesi için dini kültürler ile terör örgütleri arasında bulunan farklılıkların da iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

Dini kültürler ve terör örgütleri arasında bulunan en önemli farklılıklardan birisi kuruluş aşamalarında ortaya çıkmaktadır. Terör örgütleri şiddet araçları vasıtasıyla politik hedeflere ulaşma amacıyla kurulurken, dini kültürler belirli bir inancı paylaşan insanların bir araya gelerek birlikte ibadet etmeleri amacıyla kurulmaktadır. Başka bir ifadeyle, terör örgütlerinin kuruluş amaçları belirli bir bölgede siyasi çıkarlar doğrultusunda terör ortamı yaratmak iken, dini kültürlerin kuruluşları itibariyle politik hedefleri veya şiddet içeren yöntemleri bulunmamaktadır. Bu nedenden dolayı terör örgütleri kuruldukları an itibariyle güvenlik güçlerinin hedefine girerken, dini kültürler ise herhangi bir şekilde devletin radarına girmedikleri gibi belirli durumlarda devlet desteğinden de faydalanabilmektedirler.

Bahsi geçen iki grup arasında yer alan diğer farklılıklar, yukarıda açıklanan ayrımın doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin, dini kültürler devlet tarafından incelemeye alınmadıkları için rahatlıkla gruplarının propagandasını yapabilmektedirler ve bu sayede kısa sürede mensup sayılarını artırmaları mümkün olmaktadır. Geleneksel terör örgütleri ise kuruldukları an itibariyle güvenlik güçleri tarafından hedef alındıkları için mensup temini aşamalarında daha dikkatli olmak zorundadırlar. Benzer nedenlerden dolayı dini kültürler devletin veya toplumun dikkatini çekmeden finans kaynaklarını artırabilirken geleneksel terör örgütleri bu konuda da malvarlıklarını devletten korumak adına dikkatli davranmak zorundadırlar.

Kısaca özetlemek gerekirse, yukarıda anlatımı yapılan farklılıkların her iki grup açısından önemli sonuçları bulunmaktadır. Geleneksel terör örgütleri kuruluşlarından itibaren attıkları her adımda takip altında olmaları nedeniyle eleman temini, finans gibi konularda istikrarlı kazanımlar elde edemezlerken, dini kültürler devletin ve toplumun gözetiminden uzak olmanın sağladığı kolaylıklar sonucunda her alanda hızlıca gelişimlerini sağlamaktadır. Sonuç olarak anlatılan bu farklılıklar, dini kültürlerden dönüşen terör örgütlerinin neden geleneksel terör örgütlerinden daha tehlikeli olduğunu açıklar niteliktedir.

DİNİ KÜLTÜNDEN TERÖR ÖRGÜTÜNE: AUM SHINRIKYO VAKASI

Makalenin konusunun kült benzeri özellikler taşıyan dini gruplarda mevcut olan potansiyel tehlike gibi belirli bir konu olması, üzerinde vaka çalışması yapılabilecek oluşum sayısını azaltmaktadır. Her ne kadar durum böyle ise de konu dini kültürlerden devşirilen terör örgütleri olduğunda akla direkt gelen örnek Aum Shinrikyo adlı terör örgütüdür. Aum Shinrikyo, Shoko Asahara isimli yoga eğitmeni tarafından 1984 yılında Tokyo'da tek odalı bir apartman dairesinde

yoga ve meditasyon okulu olarak kurulmuştur.¹² Başka bir deyişle, Aum Shinrikyo, Asya ülkelerinde bulunan dinler açısından önemli olgular olan yoga ve meditasyon üzerine kurulmuştur.

Yaklaşık olarak 15 kişi ile kurulan grup, kısa sürede 50.000 kişilik bir örgüte dönüşmüştür.¹³ Aum Shinrikyo'nun kısa sürede gerçekleştirmiş olduğu üye artışı birkaç farklı nedenle açıklanabilir. İlk olarak vurgulamak gerekir ki, Aum Shinrikyo öğretisi, Budizm, Hinduizm ve Hristiyanlık dinlerinin karışımından oluşmaktaydı.¹⁴ Bu durum, örgütün farklı ülkelerden, toplumun farklı kesimlerinden mensuplar bulması konusunda kolaylık sağlamaktaydı. Farklı dinlerdeki öğeleri tek bir potada birleştiren düşünce yapısı sayesinde Aum Shinrikyo örgütü kısa bir sürede üye sayısını ciddi oranda yükseltebildi.

1989 yılında ise Aum Shinrikyo örgütüne, Japon hükümeti tarafından dini grup statüsü verildi. Bu statü örgüte birtakım avantajlar sağlamaktaydı. Japonya kanunlarına göre devlet tarafından dini grup olarak tanınan organizasyonlar, vergiden ve genel itibariyle adli ve idari olarak devlet soruşturmalarından muaf tutulmaktadırlar.¹⁵ Bu durum, dini kültürlerin terör örgütlerine dönüşmeleri konusunda sahip oldukları potansiyelin anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Şöyle ki, kuruluşu itibariyle, terör örgütlerinin sahip olmayı hedefledikleri karakteristik özelliklere sahip olan dini kültürlerde terör örgütlerinin kuruluşları itibariyle sahip oldukları dezavantajlar bulunmamaktadırlar. Terör örgütleri, kuruldukları an itibariyle örgütlenme, finans, propaganda gibi birçok alanda devletin engellemeleri ile karşı karşıya iken, dini kültür devlet tarafından ciddi anlamda destek görmektedirler ve bu durum nedeniyle, dini kültür terör örgütüne dönüştükleri zaman geleneksel terör örgütlerine kıyasla daha tehlikeli sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Birçok terör örgütünün örgütlenme ve kuruluş aşamasında şiddete yönelim ve mevcut kamu düzenine karşı gelme özellikleri nedeniyle başarısızlığa uğradıkları düşünülecek olursa, kültür yapıları teşkilatlanma ve örgütlenme aşamasını tamamlamayı müteakip şiddete ve devletle çatışmaya yönelim göstermeleri bakımından büyük avantaj elde etmektedirler. Burada belirtmek gerekir ki, devlet takibi altında olmamanın bir getirisi olarak örgüt, zaman içerisinde Japon hükümeti içerisinde önemli pozisyonlarda bulunan bürokratları da bünyesine katmış ve bu sayede devlet içerisinde ciddi bir yapılanma oluşturmuştur.¹⁶

İnsan kaynakları açısından ise, kısa sürede ciddi rakamlara ulaşan örgüt, finans kaynakları açısından da kuruluşunun üzerinden çok fazla zaman geçmeden önemli adımlar atmayı başarmıştır. Zaman içerisinde örgüt, milyonlarca dolar değerinde menkul ve gayrimenkul mallara sahip olmuş; Amerika, Almanya, Rusya ve Sri Lanka gibi ülkelerde de ofisler açarak oluşumlarını uluslararası bir statüye çıkartmıştır.¹⁷

Aum örgütü aynı zamanda güçlü bir örgütsel yapıya sahipti. Ruhani lider olan Shoko Asahara'ya koşulsuz itaat mevcuttu. Hiyerarşik düzen içerisinde en tepede yer alan Asahara'nın

¹² Anson Shupe, *Wolves within the Fold* (New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 1998), 38

¹³ John Parachini et. al., *Aptitude for Destruction, Volume 2: Case Studies of Organizational Learning in Five Terrorist Groups* (Santa Monica, CA; Arlington, VA; Pittsburgh, PA: RAND Corporation, 2005)

¹⁴ Seth Jones, Martin C. Libicki. "Policing and Japan's Aum Shinrikyo." In *How Terrorist Groups End: Lessons for Countering Al Qa'ida*, (RAND Corporation, 2008), 45-62.

¹⁵ Sean Lawson, "Aum Shinrikyo and the 1995 Tokyo Subway Attack in Historical Perspective". 2000.

¹⁶ Torin Monahan, *The Future of Security? Surveillance Operations at Homeland Security Fusion Centers.* (*Social Justice*, 37(2/3 (120-121)), 2010), 84-98

¹⁷ John Parachini et. al., (2005) (p. 12).

altında, örgüt içerisinde farklı konulardan sorumlu olan ve “bakan” olarak adlandırılan üst düzey yöneticiler ve o yöneticilerin altında ise daha alt kademe üyeler bulunmakta idi. Örgüt içerisinde gizlilik ve ketumiyet had safhada idi. Örgütün iç yapısı dışarıdan bilinmez iken, işleyiş ve hedeflere ilişkin konular ise yalnızca belirli aşamalardan geçmiş ve üst kadroların güvenini kazanmış olan üyeler tarafından bilinmekte idi.¹⁸

Bu bilgiler, makalenin başında açıklanan bilgiler ile birlikte değerlendirildiğinde, Aum örgütünün kuruluşu itibarıyla kült benzeri özelliklere sahip olduğu söylenilebilir. İbadet odaklı sıradan bir grup olarak kuruluşunun üzerinden 6 yıl geçtikten sonra 1990 yılında, Aum Shinrikyo örgütü insan kaynakları, finans ve bürokratik güç anlamında yukarıda açıklandığı şekli ile büyük bir etkinliğe ulaşmıştır. Örgütün bu aşamadan sonra atmış olduğu adımlar değerlendirildiğinde, dini amaçlardan uzaklaşarak politik hedeflere doğru gidildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Örgüt politik hedefleri kapsamında ilk olarak, 1990 yılında düzenlenen National DIET¹⁹ seçimlerine katılmıştır. Japon toplumu üzerindeki etkileri ve hükümet içerisinde bulunan bağlantıları düşünüldüğünde, seçimlerde büyük bir yenilgiye uğramış olmalarının Aum örgütü için büyük bir şok olduğu söylenilebilir. Her halükârda 1990 seçimleri örgüt açısından bir dönüm noktası idi.²⁰ Her ne kadar parlamento seçimlerinin örgütün ülke içerisinde siyasi güç elde etmesinin meşru son yolu olmadığı, örgütün siyasi arenada güç elde etmek amacıyla başka yollar da deneyebileceği mümkün gibi görünse de, Aum Shinrikyo açısından bakıldığında, geline noktada toplum içerisinde ve bürokrasi içerisinde çok güçlü olan ve yaklaşmakta olan kıyamet için bir an önce gücü elde etmesi gerektiğine inanan grup için seçimlerin kaybedilmesi sonun başlangıcı olarak değerlendirilmiş olup, örgütü şiddet kullanımına yöneltmiştir.

Aum örgütü, 1990 seçimlerini kaybettikten sonra silah tedariki ve üretimi çalışmalarına başladı. Bu kapsamda örgütün uluslararası bağlantılarını kullanarak konvansiyonel saldırı silahları tedarik ettiği, kimyasal ve biyolojik silah üretimine başlamak için gerekli çalışmaları başlattığı daha sonraki aşamalarda anlaşıldı. Örgütün dini statü sahibi olması sonucunda devlet gözetimi dışında tutulması nedeniyle Japon hükümeti, örgütün bu girişimlerinden zamanında haberdar olmadı ve bunun bedelini ağır bir şekilde ödemek zorunda kaldı.²¹

Bu aşamada denilebilir ki, kült benzeri özellikler taşıyan dini bir grup olarak kurulan Aum Shinrikyo, belirli bir güce ulaştıktan sonra değişen hedefleri doğrultusunda veya başından beri hedeflediği amaçları gerçekleştirmek uğruna yeterli gücü bünyesinde topladıktan sonra Japon toplumunu kendi inanç sistemi doğrultusunda değiştirmek için öncelikli olarak demokratik yöntemleri denemiş, bu denemesi başarısızlıkla sonuçlanınca şiddeti araç olarak kullanarak terör örgütüne dönüşmüştür. Burada vurgulanmak istenen nokta şudur ki, Aum Shinrikyo kuruluşundan beri var olan yapısal özellikleri nedeniyle terör örgütüne dönüşümü sürecinde ciddi avantajlara sahipti ve bu durum örgütü geleneksel terör örgütlerinden daha tehlikeli kılmaktaydı.

¹⁸ John Parachini et. al, (2005) (p. 12).

¹⁹ Japonya'nın çift meclisli ulusal yasama organı.

²⁰ Senate Government Affairs Permanent Subcommittee on Investigations. *Global Proliferation of Weapons of Mass Destruction: A Case Study on the Aum Shinrikyo*. (Senate Government Affairs Permanent Subcommittee, 1995) Retrieved from https://fas.org/irp/congress/1995_rpt/aum/index.html.

²¹ Phillip Bleek, *Revisiting Aum Shinrikyo: New Insights into the Most Extensive Non-State Biological Weapons Program to Date*. (Nuclear Security Index, 2011)

1995 yılına kadar kimyasal ve biyolojik silah üretimini en üst seviyeye taşıyan ve git gide daha da tehlikeli hale gelen örgüt, 1995 yılında dünya çapında terör örgütü olarak tanınmasına neden olan saldırısını gerçekleştirdi. 20 Mart 1995 günü, Tokyo metrosunda sarin gazı ile gerçekleştirilen terör saldırısı sonucunda 13 kişi hayatını kaybetmiştir ve binlerce kişi yaralanmıştır. Japon devleti Aum örgütünden gelebilecek olan herhangi bir saldırıya karşı o kadar hazırlıksızdı ki, en başta terör saldırısına uğradıklarını bile anlamamışlardı ve bu durum saldırının zayıflıklarını artıran en önemli nedenlerden birisi olmuştur.²² Tokyo metrosunda gerçekleştirilen terör eyleminden sonra, Japon devleti örgüte karşı önlemlerini alarak soruşturma işlemlerine başlamış, örgütün lideri Shoko Asahara ve diğer önemli isimleri idam edilmiş, kalan üyelerin ise çoğunluğu müebbet hapis cezası alarak örgüt tasfiye edilmiştir.²³

Burada dikkat çeken en önemli husus, Japon hükümetinin Aum Shinrikyo örgütünün gerçekleştirdiği saldırıya karşı hazırlıksız olmasıdır. Örgütün, saldırıya kadar olan 5 yıllık süreç içerisinde silahlanma çalışmalarına başlamış olması ve kimyasal ve biyolojik silah üretebilmesi hususları değerlendirildiğinde, devletin bu tarz bir saldırıya karşı hazırlıksız olması durumu birçok soru işaretini beraberinde getiren bir durumdur. Genel itibarıyla ise, örgütün 5 yıl içerisinde kimyasal ve biyolojik silah üretecek noktaya gelmiş olması durumu, örgütün finans ve insan kaynaklarının niteliği anlamında değerlendirildiğinde, tehlikenin boyutunu ortaya koymaktadır.

Yukarıda açıklanan hususlar bir arada değerlendirildiğinde, ilginç bir tablo ortaya çıkmaktadır. 1984 yılında, ruhani bir çerçevede ibadet etme amaçlı olarak 15 kişi ile kurulan bir grup, 6 sene içerisinde hem toplumda, hem devlet içerisinde, hem de uluslararası alanda ciddi bir güç elde etmeyi başarmış, 6 senenin sonunda seçimleri kaybetmiş olması nedeniyle grubun yapısında herhangi bir değişiklik yapılmasına ihtiyaç duymadan terör örgütüne dönüşmüş, 5 sene içerisinde kimyasal ve biyolojik silahlar üretmeyi başarmış ve dünya tarihinde görülen en çarpıcı terör saldırılarından bir tanesini gerçekleştirmiştir. Bütün bu anlatılanları ise devletin herhangi bir müdahalesi ile karşılaşmadan, tam tersine devletin koruyuculuğu altında gerçekleştirmeyi başarmışlardır.

Genel itibarıyla, makalenin ana konusu olan dini kültürlerin terör örgütüne dönüşmeleri halinde oluşabilecek potansiyel tehlike durumu, verilen bilgilerin ışığında değerlendirildiğinde makalenin önceki kısımlarında da parça parça değinilen birtakım veriler ortaya çıkmaktadır.

Öncelikle belirtilmesi gereken husus PKK, RAF, Tamil Kaplanları gibi terör örgütleri terörü araç olarak kullanmak suretiyle siyasi birtakım hedeflere ulaşmak amacıyla kurulurlarken²⁴, kültür benzeri dini grupların kuruldukları aşamada herhangi bir siyasi amaçları bulunmamaktadır. Geleneksel terör örgütleri kuruldukları an itibarıyla amaçlarını ortaya koyan söylemlerde veya eylemlerde buldukları için devletin önleyici ve ön alıcı müdahaleleri ile karşı karşıya kalırlarken, kültür benzeri dini gruplar ise başlangıçlarında ibadet amaçlı olarak kuruldukları için devletin desteğini almaktadırlar. Örneğin, PKK, DHKP-C, IŞİD, IRA, ETA gibi kuruluş amaçları itibarıyla baştan itibaren terör örgütü statüsüne giren grupların devlet bürokrasisi içerisine sızmaları istihbarat

²² Michelle L. Spencer, "Lessons from Japan: Resilience after Tokyo and Fukushima". (*Journal of Strategic Security* 6, no. 2, 2013), 70-79.

²³ John Parachini et. al (2005) p.12

²⁴ Gürkan Çoşar, PKK Terör Örgütü'nün Kuruluşu, Faaliyetleri Ve Türkiye'nin Mücadele Politikaları (Undergraduate). (Istanbul Gelişim Üniversitesi, 2019)

örgütlerinin ve güvenlik güçlerinin çalışmaları nedeniyle oldukça güç iken, kült benzeri özelliklere sahip olan dini gruplar için bu konu oldukça kolaydır. Devletler tarafından kamu görevlerine memur alımları sırasında gerçekleştirilen güvenlik soruşturamalarında, hali hazırda devlet tarafından sağlanan statülerle koruma altına alınmış olan bu grupların mensupları tehdit olarak görülmedikleri için kolaylıkla devlet içerisinde yapılabilmektedirler.²⁵ Bu ayrımın bir sonucu olarak geleneksel terör örgütlerinin devlet ve toplum için kronik ve tehlikeli bir sorun haline gelmeleri uzun bir zaman gerektirirken -ki birçok örnekte devletler terör örgütlerini kuruldukları anlarda imha etmişlerdir- kült benzeri dini gruplar ise terör örgütüne dönüştükleri anda büyük bir problem oluşturmaktadırlar.

İkincil olarak üzerinde durulması gereken husus ise, geleneksel terör örgütleri mensup temini konusunda ağırlıklı olarak kendi siyasi görüşlerini paylaşan ve bu görüşler uğruna kanuna aykırı eylemler gerçekleştirilmeyi göze alan kişiler bulmak veya kişileri bu görüşleri paylaşmaya sevk etmek durumunda kalırken, kült benzeri dini gruplar ise kendilerine ibadet amaçlı olarak katılan çok sayıda kişiyi, siyasi amaç edinerek terör örgütüne dönüşmelerine kadar geçen süreçte ikna ve beyin yıkama gibi çeşitli yöntemlerle devşirerek grupları için her şeyi yapmaya hazır fanatikler haline getirebilmektedirler.²⁶ Geleneksel terör örgütleri de mensup ile örgüt arasındaki bağı pekiştirmek veya mensubu silahlı eyleme ikna etmek amacıyla beyin yıkama ve ikna yöntemlerini kullanmakta iseler de, bu şekilde gerçekleştirilen metotlar tam olarak beyin yıkama kapsamına girmeyip daha çok mensubun teorik olarak almış olduğu bir kararı kuvvetlendirme eylemi şeklinde kabul edilmelidir. Burada vurgulanmak istenen ayrım, kült benzeri dini grupların yalnızca ibadet amacıyla katılım sağlayan kişileri örgüt adına her türlü eylemi gerçekleştirilmeyi göze almış birer fanatik haline dönüştürmek suretiyle yapmış oldukları beyin yıkama ve ikna faaliyetleri sayesinde herhangi bir siyasi amacı olmayan kişileri de bünyelerine katabilme imkanları bulunurken, geleneksel terör örgütlerinin en azından amaçlarına teorik açıdan da olsa sempati duyan kişileri bulmalarının gerekiyor oluşu hususudur.

Sonuç olarak; kendilerini finanse etme konusundaki sahip oldukları avantajlar, devlet bürokrasisine kolaylıkla sızabiliyor olmaları, devletin bu gruplara karşı kör nokta sahibi olması, insan kaynakları temini açısından nitelik ve nicelik olarak sahip oldukları avantajlar nedeniyle, kült benzeri dini gruplardan dönüşen terör örgütleri, kuruluşundan itibaren terörü araç olarak kullanan gruplardan çok daha tehlikelidirler.

SONUÇ

Aum Shinrikyo örgütü ve kült benzeri dini gruplardan dönüşen diğer terör örgütleri incelendiğinde, kült benzeri özellikler taşıyan dini grupların terör örgütlerine dönüşmeleri durumunda toplum açısından büyük bir tehdit oluşturacakları hususu aşıkardır. Bu varsayımın oluşmasına neden olan farklı faktörler mevcuttur. İlk olarak vurgulanması gereken faktör şudur ki, kült benzeri özellikler taşıyan dini gruplar resmi olarak sahip oldukları dini statünün bir sonucu olarak küresel ölçekte kitlelere ulaşma gücüne sahiptirler. Bu güç sayesinde, gruba insan kaynakları anlamında hizmet edecek çok sayıda kişiye ulaşabilmektedirler ve yine aynı insan kaynaklarını kullanarak kendilerini finanse edebilmektedirler. Daha da önemlisi, insan kaynaklarını genişletme

²⁵ Daha önce de vurgulandığı üzere, Aum Shinrikyo örgütüne mensup olup da, Japon hükümeti içerisinde bakanlıklara kadar yükselmiş olan kişiler mevcuttur.

²⁶ Alexander Raevskiy, *Psychological Aspect of Religious Terrorism in Japan*, (2013)

adına yapılan çalışmalar, yine dini statünün sağlamış olduğu koruma kalkanı sayesinde devletin gözetimi dışında kalınarak yapılmaktadır. Din ve inanç hürriyeti konularına gösterilen hassasiyetin bu tür gruplarca istismar edilmeleri sonucunda oluşan bu durum, söz konusu gruplara ileride terör örgütüne dönüşmeleri halinde çok faydalı olacak bir avantajı sağlamaktadır.

Bir diğer faktör ise, söz konusu grupların örgütsel yapısı nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Daha önce de değinildiği üzere, bu tür gruplar ruhani lidere körü körüne bağlılık ve sınırların keskin bir şekilde çizilmiş olduğu örgütlenme yapısı gibi kült benzeri özellikler taşımaktadır. Ruhani lidere körü körüne bağlı olan ve aralarındaki örgütsel hiyerarşi tam olarak sağlanmış olan çok sayıda insan kaynağına sahip olunması, bu grupların terör örgütüne dönüşmeleri halinde, kolaylıkla örgütsel eylemleri gerçekleştirebilecek bir kadroya sahip olmaları anlamına gelmektedir ve bu durum da örgüt açısından birçok kolaylığı beraberinde getirmektedir.

Bu grupları, dönüşmeleri halinde geleneksel terör örgütlerinden daha tehlikeli hale getiren hususlardan birisi de bürokratik güçleridir. Devletler, terör örgütleri ile kuruluşlarından itibaren sıkı bir mücadeleyi yürütürken kült benzeri yapılar daha özgürce hareket edebilmekte ve devlet bürokrasisi içerisinde de güçlenmektedir. Bu yapılanmanın doğal bir sonucu olarak, söz konusu gruplar terör örgütlerine dönüştükleri zaman devlet içerisinde bulunan mensuplarının müdahaleleriyle devletin kendini koruma refleksini zayıflatabilmektedirler.

Sonuç itibariyle, kült benzeri özelliklere sahip olan dini gruplar kuruldukları andan itibaren, etkin terör örgütlerinin sahip oldukları yapısal özelliklerin hepsine sahip olmakla birlikte, terör örgütlerinde bulunan yapısal ve siyasal dezavantajları bünyesinde bulundurmamaktadırlar ve özellikle bu husus söz konusu grupları terör örgütüne dönüşmeleri durumunda, potansiyel olarak geleneksel terör örgütlerinden daha tehlikeli kılmaktadır. Aum Shinrikyo vakasının incelenmesinden anlaşılmalıdır ki, normal şartlarda kült benzeri dini gruplar başlı başına bir tehdit oluşturmazlarken, bu gruplara devlet tarafından sağlanan birtakım avantajlar sonucunda, bu gruplar zamanla devleti kendilerine rakip görececek bir güce ulaşarak, devletin bu gruplara karşı mevcut olan kör noktalarının da sağladığı avantajları da kullanarak ciddi zarar verme kapasitesine gelmektedirler.

KAYNAKÇA

- Banisadr, Masoud. *Living and Escaping Terrorist Cults*. 2016.
- Barker, Elieen. *Religious Movements: Cult and Anticult Since Jonestown*. *Annual Review of Sociology*, 12, 1986.
- Bleek, Philipp. *Revisiting Aum Shinrikyo: New Insights into the Most Extensive Non-State Biological Weapons Program to Date*. *Nuclear Security Index*, 2011.
- Campbell, Colin. *Clarifying the Cult*. *The British Journal of Sociology* 28, no. 3, 1977.
- Çoşar, Gürkan. *PKK Terör Örgütü'nün Kuruluşu, Faaliyetleri Ve Türkiye'nin Mücadele Politikaları (Undergraduate)*. İstanbul Gelişim Üniversitesi. 2019.
- Faria, João Ricardo, and Daniel Arce. *A Vintage Model of Terrorist Organizations*. *The Journal of Conflict Resolution* 56, no. 4. 2012.
- Hoffman, Bruce. *Inside Terrorism, USA*: Columbia University Press, 2005.
- Jackson, Brian A., John C. Baker, Kim Cragin, John Parachini, Horacio R. Trujillo, and Peter Chalk. *Aptitude for Destruction, Volume 2: Case Studies of Organizational Learning in Five Terrorist Groups* Santa Monica, CA; Arlington, VA; Pittsburgh, PA: RAND Corporation, 2005.
- Jones, Seth G., and Martin C. Libicki. *Policing and Japan's Aum Shinrikyo*. In *How Terrorist Groups End: Lessons for Countering Al Qaeda*. RAND Corporation, 2008.
- Layton, Julia. *How Cults Work*. 2006.
- Lawson, Sean. *Aum Shinrikyo and the 1995 Tokyo Subway Attack in Historical Perspective*. 2000.
- Mackert Jürgen. *The secret society and the social dynamics of terrorist behavior*. *Revue de synthese*, 135(4), 2014.
- Monahan, Torin. *The Future of Security? Surveillance Operations at Homeland Security Fusion Centers*. *Social Justice*, 37(2/3 (120-121)), 84-98, 2010.
- Raevskiy, Alexander. *Psychological Aspect of Religious Terrorism in Japan*. 2013.
- Rose, Gregory. *Terrorism Financing in Foreign Conflict Zones*. *Counter Terrorist Trends and Analyses*, 10(2), 2018.
- Senate Government Affairs Permanent Subcommittee on Investigations. (1995). *Global Proliferation of Weapons of Mass Destruction: A Case Study on the Aum Shinrikyo*. Senate Government Affairs Permanent Subcommittee. Retrieved from https://fas.org/irp/congress/1995_rpt/aum/index.html.
- Schmid, Alex. *Terrorism - The Definitional Problem*, 36 Case W. Res. J. Int'l L. 375, 2004.
- Shupe, Anson. *Wolves within the Fold*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press. 1998.
- Simmel, Georg. *The Sociology of Secrecy and of Secret Societies*. *American Journal of Sociology* 11, no. 4, 1906.
- Spencer, Michelle L. *Lessons from Japan: Resilience after Tokyo and Fukushima*. *Journal of Strategic Security* 6, no. 2. 2013
- Umbrasas, Karl. *The Life Course of Apocalyptic Groups*. *Journal of Strategic Security* 11, no. 2, 2018.